

Nr 150.

Af herr **Lindhagen**, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förbud mot nattarbete af män m. m.*

Vid 1909 års riksdag antogs ett motionsvis framburet förslag till författning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag, hvarefter lag i ämnet utgafs den 20 november 1909. Någon undersökning, hur lagen skulle verka hos oss på olika arbetsområden, föregick ej beslutet i vidare mån, än att en räkning verkställdes öfver antalet kvinnor, som skulle drabbats af lagen.

Ett förslag väcktes ock vid nämnda riksdag om utredning, i hvad mån och på hvad sätt förbud för nattarbete af såväl kvinnor som män erfordras och må kunna åvägbringas, där det ej af tvingande omständigheter nödvändiggöres, samt framläggande skyndsammast möjligt af det lagförslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning. Detta förslag förkastades i och med förenämnda beslut. Ett omedelbart därefter framfördt yrkande inom Andra kammaren om en dylik utredning och lagförslag såvidt afsåge män, blef af kammaren efter votering afslagen.

Det har sitt ganska stora intresse, huru denna sak behandlades samma år i våra båda grannländer Finland och Norge.

Enligt den till finska landtdagen år 1909 öfverlämnade propositionen med förslag till förordning angående arbete i de industriella yrkena var nattarbetet för kvinnor i allmänhet förbjudet utom då arbetet ordnats i 8 timmars hvarandra regelbundet aflösande skiften. Härom yttrade socialutskottet i sitt betänkande i anledning af propositionen, att »enär likväl stora sanitära missförhållanden vore en följd af längre

Bih. till Riksd. Prot. 1910. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 58 Häft. (Nr 150—152). 1

tids nattarbete för såväl kvinnor som män och då det dessutom i särskilda industrigrenar, där arbetare af hvaradera könet äro sysselsatta, blefve svårt att på tillfredsställande sätt ordna arbetet, om beträffande arbetstiden för hvaradera könet olika skyddsbestämningar vore att iakttaga, har utskottet velat utsträcka bestämningarne om inskränkning af nattarbete äfven till fullvuxna män». Så enkel är själfva saken. Med dessa korta rader är ämnet uttömdt och slutgiltigt bedömdt. Att författningens förbud mot nattarbete borde omfatta såväl kvinnor som män, voro därför så godt som alla inom landtdagen eniga om. Däremot gingo meningarne i sär beträffande det närmare innehållet i ett sådant stadgande och särskildt beträffande omfattningen af de undantag, som borde medgifvas.

I Norge åter kom man icke längre än till frågan, huruvida förbud för kvinnors nattarbete borde stadgas ensidigt eller ej. Något förslag liksom i Sverige och Finland att söka lösa den på en gång gemensamt för män och kvinnor framfördes icke, så vidt jag kunnat finna. Efter ifriga och omfattande debatter blef förslaget slutligen förkastadt. Minoriteten var dock nästan jämnstark. Det skilde i sista afgörandet på en eller två röster.

Saken har två sidor och icke bara en. Man låter samhället vara sådant det är och hänvisar fortfarande utan misskund den stora massan kvinnor att liksom männen söka sin utkomst bäst de kunna på arbetsmarknaden. Frågan är om man med bibehållande af ett sådant tillstånd kan, utan att ytterligare på många håll skada kvinnornas utsikter i denna mördande kamp, skydda dem på det sättet, att man på samma gång, ej för vissa speciella yrken, utan generellt minskar deras användbarhet till skillnad från männens. Denna fråga går lätt förbi en man. För kvinnor framställer det sig som ett problem och för dem, som finna sig omedelbart hotade i sin existens, såsom något äfventyrligt. Officiell eftertanke i detta ämne kommer senare, nämligen först, när ett kvinnornas uppvaknande äfven blir något af en maktfaktor genom annalkandet af den kvinnliga rösträtten. Där denna tid är långt borta, får man finna sig i den långsamma vägen. Men hvarför skulle vi icke åtminstone försöka hvar i sin stad att kunna påskynda utvecklingen i de rätta riktningarne?

I Tyskland, där kvinnornas frigörelse såsom medborgare längst dröjer och den kvinnliga rösträtten därför också är något föga bekant, har det naturligtvis gått af sig själft, att genomföra förbud mot kvinnors nattarbete utan att några särdeles kätterska stämmor höjts och utan att någon önskan att samtidigt inskränka på mannens nattarbete

kommit till målmedvetet uttryck. I Norge åter stod förra året kvinnornas politiska makt vid inkörsporten. Där blef därför debatten synnerligen liflig och det vägde tämligen jämt mellan ståndpunkterna. I Finland slutligen, där den kvinnliga rösträtten redan tagit säte i församlingen, föreligger ingen strid och inga svårigheter i detta ämne. Det framstår som en solklar sak, om hvilken alla äro eniga, att i den *generella* skyddslagstiftningen är ordningen numera icke: barn, unga personer, kvinnor och sist män, utan: barn, unga personer och vuxna personer.

Det lifliga intresse, som i Sverige länge utvecklats från kvinnor i alla läger för kvinnornas rätt, måste själfallet skapa intresse hos dem för att nattarbetsfrågan måtte snarast möjligt afgöras på en gång för man och kvinna och ej ensidigt bara för kvinnor. Men den kvinnliga rösträtten är ännu här icke någon så hotande verklighet, att den kan göra tillräckligt intryck på föreställningssättet, när det gäller. Därför är det särdeles förklarligt, att »den maskulina renaissancen», såsom den under debatten kallade sig, skulle vinna en pyrrusseger. Det är också ganska klargörande, att de ifrigaste anhängarne till motståndet mot hvarje försök till en samtidig lösning funno hvarandra från vidt skilda läger under det uti debatten likaledes höjda fälttecknet: anhängare af kvinnorösträtten »utan entusiasm». Ett förbund således mellan »Herodes och Pilatus» äfven annorstädes än man under öfverläggningen trodde sig kunna konstatera. De, hvilka jämväl inom det socialdemokratiska lägret, med liflig öfvertygelse icke blott vägrade att intressera sig för en samtidig lösning och se ett stort framsteg däri utan ock hade de våldsammaste uttrycken af förkastelse öfver en sådan »feministisk» tanke, tillhörde just den sidan, där man på sin tid minst sympatiserat med den kvinnliga rösträtten. Det var just där, som man på ett håll ännu så sent som 1906 offentligen betviflade kvinnornas mogenhet att ännu erhålla rösträtt och förde an det bistra motståndet, som det året sattes af riksdagsfraktionen emot frågans uppförande på dagordningen, och på ett annat håll år 1904 skref med anledning af den då upprepade och af trettio ledamöter inom Andra kammaren biträdda motionen om rösträtt för kvinnor en artikel, som från början utgjorde en variation på dess slutord så lydande: »Riksdagen bör icke göras till en varieté. En motion om kvinnans rösträtt i denna stund är en löjlighet. Motionen är skriven under kjolen eller åtminstone i köket.»

Har icke den svenska riksdagen varit med om värre varieténummer, så kan hon skatta sig lycklig. Jag undrar, hur det var med nattföreställningen den 19—20 april 1909 inom den manliga rösträttens Andra kammare.

Emellertid gäller det nu att omedelbart återupptaga frågan om männens nattarbete, hvilken ju äfven många af dem, som förordat en partiell lösning af saken, ansett böra komma i nästa rummet. Därmed fullföljes också det önskemål, hvarför 1906 års fackföreningskongress uttalade sig, nämligen inskränkning i nattarbetet i allmänhet för båda könen.

Bästa beviset på, hur litet man förra året förstod de synpunkter, som särskildt kvinnor i stor utsträckning häfdade, var framförandet af den gammalmodiga föreställningen att här framträder särskildt ett teoretiskt kraf på likhet för likhetens egen skull, hvilket dock icke alls är förhållandet. Med en sådan uppfattning ledde man in sig själf på en sådan underlig argumentation i denna fråga, som att, liksom likställighet mellan man och kvinna i fråga om lastbarhet var förkastlig, så kunde icke heller godtagas »likställighet i allmänhet i degeneration», hvilket komme att betyda öfvervägande degeneration för kvinnokönet. »Det är med denna som med lastbarheten», yttrade herr Thyrén, »att samhället kanhända något så när kan smälta, balansera den ena hälften lastbarhet, men vidgar det sig från hälften till det hela, då blir det för mycket och då går samhället under.»

Häri ligger så vidt jag förstår åtminstone ett förtäckt erkännande, att det är kvinnan, som hitintills mest upprätthållit släktets hälsa, hvilket kanske är riktigt. Det är väl då på tiden, att man någon gång tar itu med den manliga hälftens lastbarhet och öfriga degenerationssträfvanden. Denna hälft får verkligen hädanefter vara så god och »lika» nitiskt, äfven för egen del söka bidraga till släktets hälsa.

Sannolikt vill dock ingen, när det nu gäller mannens nattarbete, gå till verket utan en föregående undersökning af våra egna förhållanden och hur det kommer att ställa sig i de speciella fallen för arbetarne och näringslifvet. En utredning är ju en stående fordran i alla ämnen, innan man vill närmare inlåta sig på dem. Det ansågs till och med oundgängligt att verkställa en undersökning om den kvinnliga rösträtten, hvilken undersökning för öfrigt aldrig tycks taga något slut. Det enda fallet, då sakkunskap om våra egna förhållanden ansågs umbärlig, var då det gällde det kvinnliga nattarbetet.

En undersökning i förevarande ämne bör ock söka belysa de skadliga verkningarna af nattarbete äfven för män. Detta spørsmål har hitintills mycket litet intresserat socialpolitici. Det skadar ej, att man äfven officiellt kommer till samma resultat som den alldagliga erfarenheten nämligen att omfattande nattarbete är i stort sedt lika skadligt för båda könen.

I sammanhang med undersökningen gifves också ett tillfälle att utan särskilda omgångar erhålla en inblick, hur den förra året antagna lagen om det kvinnliga nattarbetet kommer att verka för de redan anställda kvinnorna och i hvad mån sannolikhet föreligger, att i skilda industri-grenar kvinnor härefter skola få nöja sig med sämre platser inom samma industri eller på andra håll. Undersökningen bör därför utsträckas äfven till detta.

Anses frågan om reglering af männens nattarbete i olikhet med i Finland icke böra slutligen afgöras utan internationell öfverenskommelse, synes det särdeles lämpligt att från svenskt håll tages initiativ därtill.

Ehuru lagen om förbud mot kvinnligt nattarbete ej ännu trädtt i kraft, börjar redan framträda ett och annat symtom äfven på dess ofördelaktiga verkningar. Åtminstone påstås detta från kvinnliga typograferns sida. Kvinnliga typografer, som blifvit arbetslösa efter storstrejken, få här och hvar vid efterfrågan efter arbete det svaret, att man hädan-efter med hänsyn till lagen måste gifva manliga arbetssökande före-träde. En sådan uppfattning lärer nyligen uttalats äfven af boktryckare-föreningens styrelse. Denna styrelse afgaf härom år 1909 till lag-utskottet en skrifvelse så lydande:

»Med anledning af den af herr Th. Fürst vid 1909 års riksdag väckta motionen nr 64 angående begränsning af kvinnors nattarbete, anhåller Allmänna Svenska Bok-tryckarföreningen att ännu en gång få fästa uppmärksamheten på den olika be-skaffenheten af arbetet och arbetsförhållandena inom det yrke, som af föreningen representeras, och arbetet inom andra yrken, där kvinnlig arbetskraft användes.

Inom den öfriga industrien användes kvinnlig arbetskraft i allmänhet för att tillverka viss vara, ett visst industriellt alster, som i de flesta fall skall framställas till så billigt pris som möjligt och därför icke tillåter användandet af dyrbar arbets-kraft. En naturlig följd häraf är äfven, att lönen till de kvinnliga arbetarna så mycket som möjligt måste nedpressas. Öfveranstängning kan ju härigenom lätt uppstå, då lång arbetstid och ofta öfvertidsarbete tillgripas å ena sidan för att med små lokalkostnader o. d. framställa så mycket vara som möjligt och å andra sidan till följd af önskemål från arbetarnes sida att genom ökad arbetstid erhålla ökad aflöning.

Boktryckareyrket åter har till en af sina förnämsta uppgifter att på bästa och snabbaste sätt göra för allmänheten tillgängliga i tryck sådana saker, som offentligt eller enskildt skola diskuteras. Då t. ex. Sveriges riksdag eller då landets regering efter vidlyftiga utredningar kommit till den punkt, att ett samladt arbete skall befordras till trycket, så får för denna procedur icke användas mer än den tid, som för ändamålet är absolut nödvändig. Att det då ofta nog kan hända, att en natt eller ett par måste tillgripas, för att arbetet skall med största möjliga skyndsamhet kunna afslutas, ligger i sakens natur.

Få torde väl de personer vara, som icke vid olika tillfällen blifvit nödsakade att uppoffra större eller mindre del af sin hvilotid för afslutandet af ett förelagdt arbete, och säkert torde vara att högst få taga skada af ett sådant arbete, blott det icke allt för ofta upprepas och under förutsättande, att tillräcklig hvila efter ett sådant öfvertidsarbete kan beredas.

Enligt föreliggande handlingar skulle arbete för kvinnor förbjudas under minst 11 timmar i följd om dygnet, i hvilka 11 timmar alltid skulle inbegripas tiden mellan klockan 10 e. m. och 5 f. m.

Visserligen har man ansett, att undantag skulle kunna göras för s. k. säsongarbete, bland annat inom boktryckaryrket, men icke ens inom detta yrke skulle nattarbete få förekomma mera än högst 60 gånger om året och aldrig mellan klockan 10 e. m. och 5 f. m.

Den, som äger någon kännedom om det sätt och den intensitet, med hvilken arbetet numera bedrivs särskildt inom regeringen och riksdagen med dess utskott och inom våra kommittéer, skall inse, att den kvinnliga arbetskraften med de föreslagna nya bestämmelserna måste försvinna från de nu ifrågavarande yrkena, då i annat fall öfverstigliga hinder komma att ställa sig för arbetets bedrivande efter tidens fordringar. Mången torde anse, att detta är af mindre betydelse, men då man vet, att boktryckare- och bokbinderiyrkena äro de yrken, där den kvinnliga arbetskraften bäst betalas, och där det blifvit bäst ordnadt för de kvinnliga arbetarne, så måste man på det lifligaste beklaga, om en sådan ytterlighetsåtgärd måste vidtagas.

Det torde till sist böra framhållas, att yrkets idkare redan långt innan nu föreliggande förslag till lag framkommit, insett, att åtgärder böra vidtagas för att skydda alla yrkets arbetare för allt för stor öfveranstängning, och det gäller således numera icke själfva saken utan endast den form, under hvilken ändamålet skall vinnas. Vi tro, att den form, som af yrkets idkare i detta fall arbetsgivare och arbetstagare gemensamt valts, är för ändamålets vinnande fullt tillfredsställande, då återigen den föreslagna lagen kommer att vålla stora bekymmer inom många arbetarefamiljer i Sverige.

Det framhålles, att, enligt en af kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik lämnad redogörelse, det visar sig, att den storm, som af arbetsgivare och arbetstagare inom boktryckare- och bokbinderiyrkena uppblåsts, varit en storm i ett vattenglas: det vore endast ett litet fåtal arbetare, som af bestämmelserna träffades, och just därför vore tiden lämplig att vidtaga den föreslagna åtgärden. Vi vilja med anledning häraf framhålla, att, vid aflämnandet af de statistiska uppgifterna, det endast varit möjligt att angifva de perioder i stort sedt, då öfvertidsarbete förekommer, men icke de speciella tillfällen då åtgärden varit nödvändig.

Vi tro, att då nu den moderna kvinnorörelsens representanter och den moderna fackföreningsrörelsens målsmän förenat sig i en framställning till förmån för det bestående, så kan man också vara öfvertygad om att icke sådana förhållanden äro rådande, att de i någon mån motivera stadganden sådana, som nu föreligga till Riksdagens afgörande.

Med stöd af hvad vi sålunda anført våga vi hemställa om en modifiering af bestämmelserna i lagens 3 § i sådan riktning, att den kvinnliga arbetskraften må kunna bibehållas inom boktryckerier och bokbinderier.»

Från motståndare till ett bemödande att få en samtidig reglering af nattarbetet för män och kvinnor har städse framhållits att, enligt hvad de föreställde sig, någon menlig inverkan för kvinnorna af den förra året antagna lagen ej kunde tänkas annat än möjligen i någon mån inom typografyrket. Svenska typografförbundets styrelse yttrade i en skrifvelse, åberopad år 1908, att yrket vore lämpligt för kvinnor, men att resultatet af lagen enligt styrelsens förmenande helt säkert blir, att yrket kommer att stängas för kvinnor. Inom detta yrke äro äfven kvinnorna organiserade och åtnjuta samma tariffenliga förmåner som männen. Det synes därför vara rimligt att, såsom de kvinnliga typograferna fortfarande yrka, typografyrket undantages från lagen. Skulle detta ej kunna bifallas, kräfvär rättvisan, att åtminstone de kvinnor, som redan ägnat sig åt denna lefnadsbana få ostörda där fortfarande söka sitt uppehälle.

På grund af hvad sålunda anförts hemställes:

att Riksdagen ville

1:o anhålla att Kungl. Maj:t, efter allsidig undersökning af nattarbetet inom industriella och angränsande arbetsområden, måtte — eventuellt efter inledda internationella förhandlingar — taga i öfvervägande, i hvad mån och på hvad sätt förbud för nattarbete äfven af män må kunna åvägabringas inom dylika arbetsområden, där detsamma ej af tvingande omständigheter nödvändiggöres, samt för Riksdagen förlägga det lagförslag i ämnet, hvartill utredningen kan gifva anledning;

2:o) för sin del besluta, att lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete i vissa industriella företag ej skall äga tillämplighet på typografyrket eller, om detta ej kan bifallas, åtminstone ej på de kvinnliga typografer, som nämnda dag eller därförinnan haft anställning i yrket.

Stockholm den 27 januari 1910.

Carl Lindhagen.